

v duchu Jednoty, vyznáním ovšem již reformované. Také v následujících letech byli tak z Lešna emigrantům do Slezska opatřeni další dva kazatelé. Elsner vynikl nad jiné. Vedl věrně český reformovaný sbor berlínský, připomínaje mu jeho bratrskou tradici nově vydaným Bratrským katechismem a konfesi [1748] i novým zpracováním Bratrského kancionálu [1753], v němž za vzor měl kancionál Komenského. On i exulanti sami vydávali také spisy Komenského, „Labyrint“, „Kšaft“, „Praxis pietatis“, „Lasickeho a j.“ Tak se udržovala mezi reformovanými Čechy v pruských zemích tradice bratrská v těsné souvislosti s církví reformovanou, která se pokládala za pokračovatelku Jednoty. Elsner byl po F. V. Jablonském seniorem polské Jednoty.

Zvláštní pokus o obnovení Jednoty jinou cestou podnikl poličský řemenář Jan Šlerka, jenž r. 1755 vedl jako Starší Bratři utajených na Českomoravské vysočině větší skupinu exulantů do Uher a odtud do Slezska a do Prus. Měl v úmyslu oživit Jednotu, jaká byla v době B. Lukáše, jehož spis „O původu církve svaté“ znovu vydal v Gdansku [1762]. Emigrantské sbory ve Slezsku zdály se mu zesvětšit a s herrnhutskými se neshodli. Neměl dosti schopnosti k provedení svého záměru a ztroskotal po r. 1770, málo let před změnou, která byla v Čechách a na Moravě přivoděna Tolerančním patentem r. 1781.

TOLERANČNÍ PATENT vydal císař Josef II. pro habsburské země ve jménu osvícenských zásad o svobodě svědomí, když bylo patrné, že zejména v Čechách a na Moravě stále zůstává mnoho evangelíků, jejichž útlakem byla buzena nespokojenost a útlak do ciziny ke škodě země. Rozhodný náraz přišel z Valašska, kde se na 10 až 15 tisíc lidí přihlásilo k evangelictví na falešnou zprávu misionářů, že prý císařovna Marie Terezie povoluje svobodu vyznání, a již se nedali pohnouti k návratu do církve katolické [1777]. Císařský patent dovolil zřizovat jen sbory vyznání augsburského nebo helvetského, tedy luterské nebo reformované, po příkladě poměrů církevních v německé říši a v Uhrách. Obnovení Jednoty bratrské [ani zřízení sborů herrnhutských] připuštěno nebylo. Čeští evangelíci, z největší části potomci před-

bělohorských evangelíků [novoutrakvistů, luteránů], mezi nimiž ovšem beze zřejmého rozlišení byli i potomci rodin bratrských, měli ve mnoha případech jen slabé konfesijní uvědomění následkem duchovního zanedbání, když po generace zůstávali bez řádné duchovní správy. Jiní se orientovali od počátku jasně pod vlivem styků s emigranty té nebo oné konfese. Živé povědomí svého původu z české reformace, jejíž husitský a bratrský odkaz se jim pojil v jedno, měli napořád. Jméno Českých bratří a J. A. Komenského znali z utajených knih a s úctou jim je připomínali jejich přátelé reformovaní i luterští v Německu i na Slovensku. V soutěži mezi církví luterskou a reformovanou, jak se v Čechách a na Moravě v těchto letech vyvinula, hrála důležitou úlohu otázka, která z nich je bližší původní Jednotě bratrské. Převaha se ukázala na straně reformované. Působil vliv exulantů berlínských, slezských, uherských i záliba tolerančních evangelíků v prosté bohoslužbě.

Prvním reformovaným superintendentem moravským byl Michal Blažek [† 1827], rodem ze Senice na západním Slovensku, nedaleko Skalice, z rodiny, jež náležela onomu českému diaspornímu sboru se střediskem v Réci. Po Janu Th. Elsnerovi převzal péči o vydávání bratrských knih pro české reformované, zvláště Elsnerova kancionálu. Uherská reformovaná církev dokončila pak v tolerančních letech svou péči o potomstvo Jednoty vysláním desítek kazatelů, Slováků a zejména Maďarů, k duchovní službě reformovaným sborům českým a moravským. Touž službu prokázala luterské menšině slovenská církev augsburského vyznání.

Toleranční předpisy dovolovaly jen ztlumený život sborů obojího vyznání po další desítky let. Zatím však i v národním životě českém, omezeném v důsledku protireformace, která češství ztotožňovala s kacířstvím a buřičstvím, téměř jen na nižší měšťanstvo a hlavně na selský lid, došlo k probuzení a k novému národnímu uvědomění. Náleželo k němu lepší poznání vlastních dějin prací historiků, zejména Františka Palackého, potomka Českých Bratří z Hodslavic na okraji Valašska. V husitství a bratrství poznali tito buditelé národa vrcholné zjevy českých dějin. Důsledkem toho